

אַבֿרם טאַבאַטשניק

פֿון אַ שמועס מיט אהרן צייטלין

איך ווייס ניט גענוי, וואָס דאָס איז דער טייטש: אַ רעליגיעזער פּאָעט. פּאָעזיע, אויב, און אויף וויפֿל זי פֿאַרדינט דעם נאָמען, איז לויט מיין מיינונג ממילה רעליגיעז, אויב מע פֿאַרשטייט ניט רעליגיע אין אַן ענג-ריטועלן זינען. זי איז רעליגיעז אפֿילו דענסטמאָל, ווען זי איז בלאַספֿעמיש. שעלי האָט זיך געהאַלטן פֿאַר אַן אַטייטסט, אָבער זיין פּאָעזיע האָט צו טאָן, אָפֿט פֿאַרשטעלטערהייט, מיט געטלעכע עננים, וואָס גייען אים שטאַרק אָן ווי אַ מענטש. אויף וויפֿל עס גייט וועגן מיין ווייניקייט, וואָלט איך -- באַזונדערס פֿון דער צייט, וואָס רעליגיע איז ביי אונדז געוואָרן אַן ענין פֿון פּאָליטיק און פֿאַרטיי -- גערעדט ניט וועגן רעליגיע, נאָר וועגן אמונה, גלויבן, און דערביי וואָלט איך דעפֿינירט גלויבן_ ווי עפעס, וואָס מוז פֿאַרשטאַנען ווערן ניט סטאַטיש, נאָר דינאַמיש און דיאַלעקטיש, דהינו, ניט ווי אַ פֿאַרגליווערטע פֿאַרטיקייט, נאָר ווי אַן אומויפֿהערלעכער פּראָצעס. דאָס טויעווסקיס אַ העלד זאָגט ערגעץ: "מיך האָט אַ גאַנץ לעבן געפֿייניקט דער ענין גאָט." אַט דאָס רופֿ איך אַן אמונהדיקייט. אַן אמונהדיקער מענטש איז קודם-כל אַזאַ איינער, וואָס אַ גאַנץ לעבן גייט אים אָן דער גאָט-ענין.

* * *

אַז מיר האַלטן ביים ענין פֿון אמונה און אמונהדיקער פּאָעזיע, וואָלט איך געוואָלט מאַכן נאָך אַ פּאַר באַמערקונגען. מע רעדט וועגן גאָט-זוכערס און גאָט-געפֿינערס. איך וואָלט גערעדט וועגן דעם, אַז אמונה איז אַ פֿסדרדיק, נאָכאַנאַנדיק, פֿמעט גלייכצייטיק גאָט-געפֿינען און גאָט-פֿאַרלירן. איך ווייס ניט צי דאָס איז קלאָר. איך וואָלט געבראַכט אַ זאָג פֿון רב נחמן בראַצלאַווער וועגן דעם ענין פֿון גאָט'ס נאָענטקייט און ווייטקייט צו גלייך. רב נחמן זאָגט: "וואָס נענטער מ'איז צו גאָט, אַלץ ווייטער איז מען פֿון אים." און ער גיט אַ משל: "אַ מענטש הייבט אָן קלעטערן אויף אַ באַרג. לאָמיר זיך פֿאַרשטעלן אַז דער באַרג איז אומעגלעך הויך. איז וואָס מער, וואָס העכער ער קלעטערט, אַלץ ווייטער זעט אים אויס דער באַרג. וואָס מער אָפּגעגאַנגענער וועג, אַלץ בולטער ווערט דעם באַרגס

אומענדלעכע הויך. דערנענטערן זיך צו גאט הייסט דעריבער: האָבן
 דאָס געפֿיל סײַ פֿון נאָענטקייט און סײַ פֿון אומענדלעכער
 ווייטקייט. "דאָס איז די דיאַלעקטיק פֿון אמונה: גאָט-געפֿינען און
 גאָט-פֿאַרלירן אין איין און דער זעלביקער צײַט, כמעט תוך-כדי-
 דיבור און דערפֿון אויך די ייִאוש-צײַט פֿון אמונה. ייִאוש און אמונה
 זענען צוויי זײַטן פֿון איין זאַך. אַז דו וועסט מיר זאָגן ווי טיף
 פֿאַרצווייפֿלט דו ביסט, וועל איך דיר זאָגן ווי ווייט גלייביק דו ביסט.

* * *

איך גלויב, אַז אָן רוח-הקודש איז קיין שום זאַך ניטאָ, קיין
 פּאָעטישע שאַפֿונג אָודאי ניט. פֿאַרשטייט זיך, אַז מען קען
 אויסטראַכטן לידער. אויב אָבער אַ ליד זאָל באמת זײַן אַ ליד, מוז
 עס זײַן דער פועל-יוצא פֿון אינספּיראַציע.

* * *

איך קען רעדן נאָר פֿון מײַן אייגענעם נסיון. איך ווייס ניט ווי
 ס'איז בײַ אַנדערע פּאָעטן וואָס שרײַבן אויף צוויי שפּראַכן. בײַ מיר
 איס ניטאָ אָט די שפּאַלטונג אָדער צעברעקלונג. איך ווייס ניט גענוי
 פֿאַרוואָס דאָס איז אַזוי, אָבער דער דאָזיקער "ו" החיבור" פֿון די
 צוויי לשונות, יענער וי-מחבר וואָס איך האָב אָנגערופֿן דער לשון-
 קדוש פֿון דער ייִדישער נשמה פֿירט דערצו, אַז איך זאָל אין פרט פֿון
 שפּראַך ניט פֿילן קיין שפּאַלטונג. קיין אינעווייניקסטע צעריסנקייט.
 ווי געזאָגט, אַז איך שרײַב ייִדיש, פֿיל איך גאָר ניט אַז איך שרײַב
 ייִדיש; אַז איך שרײַב העברעיש, פֿיל איך גאָר ניט אַז איך שרײַב
 העברעיש. דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, אַז אויב ס'איז אַ
 צווייִקייט, איס עס אַ צוויי, וואָס איז -- אָדער ווערט איינס. אָט
 דאָס טאַקע איז וואָס איך האָב פֿרֿיער געזאָגט: דער ענין פֿונעם א',
 דער אויבן און דער אונטן, דאָס רעכטע און דאָס לינקע, טאַטע און
 מאַמע, אויב מען זאָל זאָגן, אַז העברעיש איס טאַטע-שפּראַך און
 ייִדיש איז מאַמע-שפּראַך. דאָס ווערט פֿאַרבונדן דורך דעם _ו_,
 וואָס דאָס מיינט אויך נשמה, עס הייסט: ס'איז איין גאַנצקייט, איין
 געשטאַלט, ס'איז איין א'. דאָס איז אַ ריין פּנימעסדיקער פּראָצעס.
 די צוויי-שפּראַכיקע לשון-קודשדיקייט אין מײַנע לידער איז דורכאויס
 אַ סוביעקטיווע איינשטעלונג. און איך וויל גאָר באַזונדערס

באַטאַנען, אַז מען קען פֿון דעם גאַרניט דרינגן אין אַ
געזעלשאַפֿטלעכן אָדער נאַציאָנאַלן זינען. ס'איז, חזר איך איבער, אַן
אינדיווידועלער פסיכישער פֿאַקט, אַ יחידישער. איך וואָלט אפֿילו
געזאָגט, אַ פֿריוואַטער איינשטעל. אָבער אַט דער פסיכישער
איינשטעל, האָט, גלייב איך, גאַרניט צו טאָן מיט מיין שרייבן בכלל,
נאָר ספּעציעל מיט מיין שרייבן לידער.

איך וויל זיך אַגבֿ, דאָ פֿאַרענטפֿערן פֿאַר נוצן אין דעם איצטיקן
שמועס אַזעלכע ווערטער ווי שאַפֿן, וואָס דאָס האָט אַ קאַנאַטאַציע
פֿון גאווהדיקייט. מיין נוצן דאָ ווערטער ווי שאַפֿן, פֿאַעט וכדומה,
אַנגעווענט אויף זיך אליין, דאָרף פֿאַרשטאַנען ווערן פשוט ווי
טעכנישע טערמינען, וואָס מיט זייער הילף בין איך אויסן ניט מער ווי
אַפּצוגרענעצן מיין שרייבן לידער פֿון מיין שרייבן בכלל. ווען איך
טראַכט וועגן דעם פֿון וואָנען עס קומט צו מיר מיין צווישפּראַכיקע
לשון-קודשקייט -- ווי איך האָב עס אָנגערופֿן -- דאָכט זיך מיר
צייטנווייז, אַז דאָס נעמט זיך דערפֿון, וואָס אַטאַוויסטיש צי איך
מיין יעניקע פֿון דער חב"ד-וועלט. איך שטאַם דאָך פֿון דורות
חבדניקעס. מינער אַן עלטער-זיידע, רב יוסף דער אַלטער חזן, איז
געווען פֿון די ערשטע חסידים פֿון דעם בעל-התניא, זיין חזן און אַ
מוטיגער פֿאַרשפּרייטער פֿון זיין שיטע אין חסידות. חבדניקעס האָבן
גענוג אַ גאָר אַריגינעלן סאָרט ייִדיש. ס'איז געווען אַ מין העברייִדיש
אָדער ייִדע-העברעיש. עס קען דעריבער זיין, טראַכט איך צו מאָל, אַז
דאָס לשון-קדוש-ייִדיש איז צו מיר אָנגעקומען דורך אַטאַוויסטישע
קאַנאַלן. מעגלעך אַז חב"ד האָט אויך אַנדערש משפּיע געווען.

* * *

אין די _כאַליאַסטרע_-צייטן (אין פּוילן) בין איך געווען אַ
פֿרעמדע פֿלאַנץ. (6) דר. שיפּער(7) האָט מיר אַ מאָל אָנגערופֿן : אַ
העברעישער פֿאַעט אויף ייִדיש. אחוץ דעם בין איך געוואָקסן אין אַ
שטוב, וווּ ליטעראַטן זענען געווען אַפֿטע געסט, און האָב צו פֿרי
דערקענט די מומים פֿון שרייבערס און שרייבעריי. ווי אַ פֿאַרזיצער
פֿון פען-קלוב בין איך געשטאַנען אין קיך, וווּ מען גרייט צו די
קולטור. ביי דעם אַלעמען בין איך געווען -- אלייניק. כּיבין ניט
געוואָקסן בחברות-הדיק, האָב קיין מאָל ניט מיטגעזונגען אין כאָר.
איך וואָלט אויך ניט געקענט מיטזינגען אין כאָר פֿון _רעליגייעזע_

דיכטערס. איך אנערקען ניט קיין כאָרן. איך בין אַפֿט געגאַנגען קעגן שטראָם. ווען מאַרקיש האָט געזונגען וועגן די גליקן פֿון דער רעוואָלוציע, דהיינו, אַז "איוואַנושקאָ דוראַק וועט גאָר די וועלט פֿאַרנעמען," ווי ער זאָגט ערגעץ אין אַ ליד, וכדומה אַזעלכע זאַכן, האָב איך געשריבן מיין אייגענע שטורעמציט-פּאַעמע -- ייִדיש-כּבלהסדיק: _מאַטאַטראָן_. איך בין ניט-קאָמפּאַרמיסט, נאָר אַז עס ווערט אַ מאַדע אויף נאָן-קאָנפּאַרמיזם איז מען ניט בזיבור.

פֿאַרמעל בין איך פֿון אַ ליטעראַרישער משפּחה. דער פֿאַטער אַ שרייבער, דער ייִנגערער ברודער אַ שרייבער. אָבער איך האַלט ניט פֿונעם באַגריף ליטעראַרישע משפּחה אין זינען פֿון בציבורדיקייט, פֿון קאָלעקטיווער שאַפֿונג פֿון אַ דור. דאָס קאָלעקטיווע, אויך דאָס היסטאָרישע, דאָס נאַציאָנאַלע -- דאָס אַלץ דאַרף זיין אינעם יחיד אַליין. אַנדערש געזאָגט: די צייט, דאָס פֿאַלק, די דורות זענען, דאַרפֿן זיין, אין דעם איינצלנעם שאַפֿער אויף וויפֿל ער איז באַמת אַ שאַפֿער. אויך נאַציאָנאַלע און קאָלעקטיווע מאַטיוון אין דער פּאַעזיע זענען יחידישע מאַטיוון. אויב דער נאַציאָנאַלער אָדער קאָלעקטיווער מאַמענט איז אין דער זעלבער צייט ניט-סוביעקטיוו, איז עס דעקלאַמאַציע. טאַלאַנט איז אינדיווידואַליטעט, אויב ניט -- איז דער גאַנצער ענין טאַלאַנט אַ מקד-טעות. עליאָט, דער באַרימטער ענגלישער פּאַעט און עסייסיסט, האַלט ניט, אַז טאַלאַנט איז פּערזענלעכקייט. (8) ער קאָן זיך באַגיין אָן דעם. דאָס איז איינע פֿון די סיבות, פֿאַרוואָס איך קאָן זיך זייער גוט באַגיין אָן די עליאָטאָס.

* * *

איך האָב אַ ווידערגעפֿיל צו דעם וואָס מ'קען אַנדערש ניט רופֿן ווי ליטעראַטור-מאַרק. אויף אַ מאַרק האַנדלט מען זיך איין אַביסל כּבֿוד, מע דינגט זיך איינער מיטן צווייטן, אַ רענדל אַרויף, אַ רענדל אַראָפּ. איך וועל זאָגן אויף דיר, אַז ביסט אַ גדל, וועסטו זאָגן אויף מיר, אַז איך בין אַ גדל. ווער דאַרף דאָס? איז עס ניט קרעמעריי? איך האַלט פֿון שרייבערס, וואָס זענען מיר נאָענט.

(_די גאָלדענע קייט_, נומער 65, 1969). (5)